

Stenen med de mange skåltegn ved Bomholt i Laven

Der bliver givet flere forklaringer på betydningen af skåltegn i store sten

Af Jan Kjærgaard

LAVEN:

I skovkløften langs Kjærs Møllebæk ved Laven ligger mange store sten i skovbunden.

Især en stor flad sten, der gemmer sig i skovbunden, er et besøg værd. Det er en gnejs cirka på størrelse med et spisebord, og den har en flad overside vendende opad. I skovbunden virker den næsten sort, mest fordi den er bevokset med alger og bakterier. Men når man så kommer hen til stenen og ser på overfladen, opdager man at den er fuld af skålformede fordybninger.

Der er cirka 77, nogle meget tydelige og dybe andre kun svagt synlige, så man bliver i tvivl om der faktisk er en fordybning, eller blot en ujævnhed i stenen. Det er såkaldte skåltegn, indhuggede fordybninger, der normalt tilskrives bronzealderen. Det kan naturligvis være vanskeligt at se, om en fordybning er lavet på det ene eller det andet tidspunkt, og givet kan forskellige skåltegn også være meget forskellige i tid. Men da de andre steder findes i forbindelse med billeder ristet i stenene, er det antaget, at de er samtidige.

Det kan være svært at få overblik over, hvor mange skåltegn, der er i stenen. Men Jan Kjærgaard og Mette Klenum fra Naturstyrelsen, Søhøjlandet, fandt på en effektiv metode. Man lægger en »M & M« i hver fordybning. Til sidst samler man dem så sammen igen og tæller dem. Det blev til 77 skåltegn.

Stenen, der ligger lige ved siden af stenen med skåltegn, kan let lede tankerne hen på det kvindelige køn. Og måske er det ikke tilfældigt, at de to ligger ved siden af hinanden.

Måske soltegn

Betydningen af skåltegnene er om muligt endnu mere omdiskuteret end deres alder. Der er nogenlunde enighed om, at de har forbindelse med gudsdyrkelsen. De har været opfattet som soltegn, som frugtbarhedssymboler, måske som stjernebilleder, eller noget helt fjerde.

Stenen ved Kjærs Møllebæk er da også lokalt kaldet Offerstenen eller Solstenen, nok netop ud fra fantasien om det gudelige, og at den i en vis grad kan ligne et alter.

Frugtbarhed

Vi ved det ikke med sikkerhed, men der hvor viden slipper op, fortsætter fantasien. Lige op til den store skåltegnsten mod sydøst ligger en noget mindre sten, der næsten er kløvet på langs af en trekantet revne. Revnen er givet naturligt og begynder meget bredt for hen mod skålstenen at smalne ind til en smal rille, alt i alt får den en vis lighed med det kvindelige køn. Måske har vi her frugtbarheden? Mennesker og deres fantasi har ikke forandret sig meget gennem tiderne. Hvis vi et øjeblik antager, det er korrekt, så har det noget med frugtbarhed at gøre, men hvorfor så skåltegnene. Hvis det var til at ofre i, behøvedes ikke så mange. Der må være en anden grund, og jeg kan ikke lade være med at tænke på en artikel i Skalk i 1966.

Forfatteren T. Ramskou foreslog, at skåltegnene slet ikke var formålet men et biprodukt af noget andet. Han sammenlignede med nyere tid, hvor kloge mænd har brugt stenmel afbanket fra kirkemure som en prøbat medicin. Kirkerne omkransede noget helligt og blev derved selv hellige, stenmel herfra kunne hjælpe på sygdomme.

Hvis denne tanke føres videre, så er det et spørgsmål om at få hjælp mod sygdomme. Stenen har været helliget eller speciel, og ved sygdom har man hentet hjælp herfra. Ideen passer også fint med, at man ofte finder skåltegn på stenalderens dysser og jættestuer – forfædrenes hellige stene. Fra at stenene er hellige, er der ikke langt til, at skåltegnene selv bliver hellige, så hvor en anden sten ønskes indviet, kan det gøres ved at lave skåltegn deri, nøjagtig ligesom kirkerne blev hellige ved at rumme det hellige.

Skåltegn på kirke

Videre kan jeg så ikke lade være med at tænke på Svostrup Kirke. Her findes omme i østgavlen tættest på alteret og det mest hellige en sten med et smukt ansigt udhugget. Det er nok værd at se, men i denne forbindelse er den kvadre, der ligger lige over til højre, mere interessant.

Heri er der tre cirkelformede huller. Hvorfor nu de huller? Det har ingen formål med mindre én eller anden har hentet sig en portion stenmel engang fra det, der nu var tidens hellige sten.

I Svostrups Kirkes østgavl finder man to interessante markeringer i stenene. Dels er der hugget et smukt ansigt. Men der er også tre cirkelformede huller i en af stenene. Forklaringen herpå kan man kun gætte på. Måske er der boret »stenmel« ud, der skulle have medicinsk virkning. På billedet er det Mette Klenum fra Naturstyrelsen, Søhøjlandet.

Sådan finder du skåltegnsten

Den store skåltegnsten findes lettest, hvis man tager udgangspunkt nede fra Laven. Lige ved Kærsmøllevej 6 går en sti ind i skoven bagom husene. Den følges langs bækken (husk det er privat skov, men i øvrigt et meget smukt skovområde). Cirka 100 meter inde kommer der en sideløb til bækken ind fra vest. Den følges nu videre cirka 150 meter. Nemmest er det at orientere sig ved at se over på den modsatte side af bækken, først er der et område med gran, så en åben eng helt ned til bakken og så graner igen, og midt for dette andet granområde går man cirka 10 meter til højre ned mellem træerne mod bækken. Her ligger den store skåltegnsten.

Gps-koordinater: 56.13028N, 9.72566Ø